

POWSZECHNE RÓWNE BEZPOŚREDNIE TAJNE...

Informator o prawach wyborczych

Spis treści

<u>Jakie muszą być wybory prezydenckie w świetle Konstytucji?</u>	3
<u>Co to znaczy, że wybory mają być powszechne?</u>	3
<u>Co to znaczy, że wybory mają być równe?</u>	3
<u>Co to znaczy, że wybory mają być bezpośrednie?</u>	4
<u>Co to znaczy, że głosowanie ma być tajne?</u>	4
<u>Czy obecnie można głosować korespondencyjnie?</u>	5
<u>Czy głosowanie korespondencyjne jest zgodne z Konstytucją?</u>	5
<u>Czy wybory wyłącznie korespondencyjne byłyby zgodne z Konstytucją?</u>	6
<u>Co to znaczy, że wybory mają być wolne?</u>	7
<u>Czy prawo wyborcze można zmieniać na krótko przed wyborami?</u>	8
<u>Do jakiego organu można się zwrócić w sprawie nieprawidłowości w przebiegu wyborów?</u>	8
<u>Czy można złożyć skargę do organów międzynarodowych na naruszenie praw wyborczych w związku z niewłaściwą organizacją wyborów prezydenckich?</u>	10

Jakie muszą być wybory prezydenckie w świetle Konstytucji?

Zgodnie z art. 127 ust. 1 Konstytucji, Prezydent RP jest wybierany w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.

Co to znaczy, że wybory mają być powszechne?

- ☒ każdy uprawniony do głosowania (czyli posiadający czynne prawo wyborcze) powinien mieć możliwość oddania głosu;
- ☒ władze nie mogą pozbawiać nikogo, komu Konstytucja przyznaje prawa wyborcze, prawa do głosowania, ani też utrudniać oddania głosu - ani poprzez uchwalanie ustaw, ani też poprzez działania faktyczne;
- ☒ szczegółowe rozwiązania związane z organizacją wyborów muszą ułatwiać obywatelom uczestnictwo w głosowaniu. Kodeks wyborczy przewiduje w tym zakresie różne rozwiązania np. możliwość głosowania poza miejscem zamieszkania na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania;
- ☒ Konstytucja nie formułuje jednak obowiązku głosowania, więc nie mogą być nakładane żadne sankcje na osoby, które nie chcą uczestniczyć w wyborach.

Co to znaczy, że wybory mają być równe?

- ☒ Równość wyborów prezydenckich oznacza, że każdy obywatel ma tylko jeden głos, a głos każdego ma taką samą siłę;

- ☒ nie można tworzyć np. uprzywilejowanych grup wyborców, których głos byłby ważniejszy od innych.

o to znaczy, że wybory mają być bezpośrednie?

- ☒ w wyroku w sprawie konstytucyjności Kodeksu wyborczego (K 9/11) Trybunał Konstytucyjny wskazał, że zasada bezpośredniości wyborów wymaga, aby wyborcy głosowali bezpośrednio na kandydata na określone stanowisko (np. prezydenta). Niedopuszczalne byłoby więc wprowadzenie systemu wyboru prezydenta przez elektorów, znanego np. z prawa amerykańskiego;
- ☒ zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, zasada bezpośredniości nie oznacza natomiast, że wyborca musi głosować osobiście. Z tego względu, za dopuszczalne uznano głosowanie przez wyborców z niepełnosprawnością przez pełnomocnika.

o to znaczy, że głosowanie ma być tajne?

- ☒ tajność głosowania oznacza, że należy zorganizować wybory w taki sposób, by nikt nie mógł dowiedzieć się, na kogo zagłosował konkretny wyborca;
- ☒ zasada tajności jest realizowana poprzez różne rozwiązania np. wyborcy nie podpisują kart do głosowania, w lokalach wyborczych zapewnia się miejsca, w których można oddać głos w warunkach tajności, a naruszenie zasady tajności poprzez zapoznanie się z treścią głosu wbrew woli wyborcy stanowi przestępstwo.

czy obecnie można głosować korespondencyjnie?

- ☒ głosowanie korespondencyjne wprowadzono w Polsce po raz pierwszy w Kodeksie wyborczym z 2011 r.;
- ☒ początkowo głosować w ten sposób mogli jedynie wyborcy przebywający za granicą, ale w maju 2011 r. uchwalono ustawę, która rozszerzyła tę możliwość na wyborców z niepełnosprawnością w stopniu znacznym lub umiarkowanym;
- ☒ w 2014 r. możliwość głosowania korespondencyjnego rozszerzono jeszcze bardziej - od teraz było ono dostępne wszystkim wyborcom - jedynie w wyborach samorządowych głosować w ten sposób mogli tylko wyborcy z niepełnosprawnością.
- ☒ w styczniu 2018 r. Parlament ponownie zmienił zasady głosowania korespondencyjnego, dając możliwość skorzystania z tej formy głosowania wyłącznie wyborcom z niepełnosprawnością w stopniu znacznym lub umiarkowanym;
- ☒ ograniczenie zakresu uprawnionych do głosowania korespondencyjnego Parlament tłumaczył zwiększonym ryzykiem nieprawidłowości, z jakim wiąże się oddawanie głosu w ten sposób.

czy głosowanie korespondencyjne jest zgodne z Konstytucją?

- ☒ w wyroku w sprawie Kodeksu wyborczego (K 9/11) Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przewidziana w Ko-

deksie możliwość głosowania korespondencyjnego nie naruszała Konstytucji;

- ☒ zdaniem TK możliwość oddania głosowania korespondencyjnego nie naruszała zasady tajności głosowania, bo wyborca nie ma obowiązku głosowania w sposób tajny. Jeśli więc wyborca dobrowolnie decyduje się na głosowanie korespondencyjne, sam rezygnuje z tych gwarancji tajności, które przepisy ustanawiają dla głosowania w lokalu wyborczym;
- ☒ w tej sytuacji, wg TK, to sam wyborca musi zapewnić sobie możliwość oddania głosu w sposób tajny. Państwo natomiast musi zapewnić tajność w odniesieniu do tych kart do głosowania, które zostały już przez wyborców wysłane do odpowiednich organów;
- ☒ Trybunał uznał też, że mechanizm głosowania korespondencyjnego nie narusza zasady, że wybory mają odbyć się jednego dnia. Zdaniem TK, liczy się bowiem to, kiedy wrzucono kartę głosowania do urny, a nie kiedy wypełniono kartę.

zy wybory wyłącznie korespondencyjne byłyby zgodne z Konstytucją?

- ☒ choć Trybunał Konstytucyjny uznał, że możliwość głosowania korespondencyjnego nie narusza Konstytucji, to nie oznacza to, że organizacja wyborów wyłącznie w tej formie byłaby dopuszczalna;
- ☒ Trybunał wziął pod uwagę, że wybór głosowania w formie korespondencyjnej był pozostawiony decyzji samych wyborców – jeśli chcieli mogli głosować korespondencyjnie godząc się na pewne ograniczenia

zasady tajności, ale mogli też głosować w sposób tradycyjny;

- ☒ tymczasem, ustawa uchwalona przez Sejm 6 kwietnia 2020 r. stanowi, że wszyscy wyborcy będą mogli głosować wyłącznie w sposób korespondencyjny;
- ☒ powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji władze są w stanie wyeliminować możliwe naruszenia zasady tajności głosowania, a także ryzyko fałszerstw wyborczych;
- ☒ ponadto, osoby nieprzebywające w swoim miejscu zameldowania i niedopisane do rejestru lub spisu wyborców w miejscu pobytu, mogą nie być w stanie zagłosować, bo karta do głosowania zostanie wysłana na adres widniejący w spisie;
- ☒ z oczywistych względów nie będzie możliwości głosowania na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania;
- ☒ nie można także wykluczyć problemów technicznych i organizacyjnych, które uniemożliwią oddanie głosu wszystkim chętnym;
- ☒ w tej sytuacji, może dojść do naruszenia zasady powszechności wyborów.

o to znaczy, że wybory mają być wolne?

- ☒ wybory muszą być wolne, a więc opierać się na swobodnej rywalizacji między różnymi kandydatami;
- ☒ kandydaci powinni móc prowadzić aktywnie kampanię wyborczą, a wyborcy głosować zgodnie ze swoją wolą polityczną, bez obawy przed jakimikolwiek represjami;

- ☒ Konstytucja nie formułuje wprost zasady wyborów wolnych, ale zasadę tę można wywieść z szeregu szczegółowych przepisów Konstytucji, formułujących różne wolności i prawa polityczne.

Czy prawo wyborcze można zmieniać na krótko przed wyborami?

- ☒ gdy zgodnie z orzecznictwem TK, zmian w prawie wyborczym nie można dokonywać na mniej niż 6 miesięcy przed terminem zarządzenia wyborów (a dokładnie 6 miesięcy przed upływem ostatniego dnia, kiedy zarządzenie wyborów jest możliwe);
- ☒ Komisja Wenecka zaleca natomiast, by fundamentalne zmiany w prawie wyborczym nie były wprowadzane na krócej niż rok przed terminem wyborów.

Do jakiego organu można się zwrócić w sprawie nieprawidłowości w przebiegu wyborów?

- ☒ służy temu instytucja protestów wyborczych;
- ☒ Ustawa z 6 kwietnia 2020 r. nie zawiera odrębnych przepisów regulujących procedurę protestów wyborczych, ale odsyła do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu wyborczego;
- ☒ zgodnie z art. 82 § 1 Kodeksu wyborczego, protest wyborczy można wnieść z powodu dopuszczenia się przestępstw przeciwko wyborom (określonych w Kodeksie karnym) mającego wpływ na przebieg głosowania, ustalenie wyników głosowania lub wyników wyborów lub naruszenia przepisów Kodeksu dotyczących gło-

sowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów, mającego wpływ na wynik wyborów;

- ☒ wydaje się, że w sytuacji wyborów prowadzonych na podstawie Ustawy z 6 kwietnia 2020 r. podstawą protestu wyborczego może być także naruszenie przepisów tej Ustawy dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów, mające wpływ na wynik wyborów;
- ☒ składając protest musimy wykazać nie tylko, że doszło do naruszenia odpowiednich przepisów, ale i że naruszenie to miało wpływ na wynik wyborów;
- ☒ protest wyborczy należy złożyć do Sądu Najwyższego w ciągu 14 dni od dnia podania wyników wyborów prezydenckich do publicznej wiadomości przez Państwową Komisję Wyborczą;
- ☒ Sąd Najwyższy rozpatruje protest wydając opinię w formie postanowienia, a następnie, po rozpoznaniu protestów, podejmuje uchwałę w przedmiocie ważności wyborów. Uchwałę tę musi podjąć w ciągu 30 dni od dnia podania wyników wyborów do publicznej wiadomości przez PKW;
- ☒ zgodnie z obecną ustawą o Sądzie Najwyższym rozpoznawanie protestów wyborczych i orzekanie o ważności wyborów stanowi kompetencję Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, której status bywa kwestionowany ze względu na jej obsadzenie przez sędziów powołanych na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa w składzie uznawanym za niezgodny z prawem Unii Europejskiej.

Czy można złożyć skargę do organów międzynarodowych na naruszenie praw wyborczych w związku z niewłaściwą organizacją wyborów prezydenckich?

- ☒ prawo do głosowania w wolnych wyborach, jako prawo obywatelskie, jest chronione nie tylko z mocy Konstytucji, ale i prawa międzynarodowego;
- ☒ zgodnie z art. 3 Protokołu nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, państwa „zobowiązują się organizować w rozsądnych odstępach czasu wolne wybory oparte na tajnym głosowaniu, w warunkach zapewniających swobodę wyrażania opinii ludności w wyborze ciała ustawodawczego”;
- ☒ przepis ten dotyczy przede wszystkim wyborów parlamentarnych, ale w swoim orzecznictwie Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazuje, że nie wyklucza możliwości zastosowania go także do wyborów prezydenckich, o ile w danym państwie prezydentowi przysługują doniosłe kompetencje ustawodawcze;
- ☒ art. 25 lit. b Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych stanowi natomiast, że „Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń: korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli”;
- ☒ art. 25 lit. b MPPOiP można więc zastosować w odniesieniu do wyborów prezydenckich – powołać na niego

mogą się zarówno wyborcy, jak i kandydaci na stanowisko Prezydenta;

- ☒ Europejska Konwencja Praw Człowieka umożliwia złożenie skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (z siedzibą w Strasburgu), a Międzynarodowy Pakt Praw Politycznych i Obywatelskich – zawiadomienia do Komitetu Praw Człowieka (z siedzibą w Genewie);
- ☒ aby skorzystać z tej możliwości trzeba najpierw wyczerpać środki krajowe, a więc złożyć protest wyborczy;
- ☒ skargę do ETPC należy złożyć w terminie 6 miesięcy od zakończenia postępowania w kraju;
- ☒ w postępowaniu przed Komitetem Praw Człowieka nie obowiązują tak ścisłe terminy, ale zawiadomienie należy złożyć bez zbędnej zwłoki, gdyż w przeciwnym razie może zostać odrzucone jako oparte na nadużyciu prawa.